

Кафедра тэорыі музыкі будзе працягваць распрацоўку тэмы «Асноўныя стылістычныя тэндэнцыі музыкі беларускіх кампазітараў пасляваеннага перыяду» (харавая музыка — дац. Смагін А.І., сімфанічная, камерная музыка — дацэнт Каленька Р.Р., фартэпіянная музыка — дац. Ухава І.У., сімфанізм Аладава М.І. — ст.выкл. Кульша В.М.).

Як бачым, сёння мы можам не толькі падвесці вынікі работы факультэта за 10 гадоў, але і вызначыць накірункі яго развіцця як на бліжэйшую, так і на больш далёкую перспектывы.

Высоцкі Г.В., аспірант

ІДЭНТЫФІКАЦЫЯ З ЭТАЛОННАЙ АСОБАЙ У ПРАЦЭСЕ ЎКЛЮЧЭННЯ ШКОЛЬНІКАЎ У МАСТАЦКА-ТВОРЧУЮ ДЗЕЙНАСЦЬ

Працуючы з дзецьмі і штодзённа назіраючы за імі, педагогі неаднаразова звяртаюць увагу на тое, наколькі адрозніваюцца ад сваіх ровеснікаў тыя школьнікі, жыццё якіх звязана з удзелам у творчай дзейнасці, у тым ліку і мастацкай. Сёння агульнапрызнана, што апошняя з'яўляецца фактарам, які ўздзейнічае на ўсе сферы жыцця дзіцяці, асабліва на маральную і эстэтычную.

Мастацка-творчая дзейнасць на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў разглядалася ў айчынай педагогічнай навуцы ў кантэксце гуманістычнай дактрыны фарміравання ўсебакова развітай, гарманічнай асобы. Гэта садзейнічала выяўленню разнастайных падыходаў да дзіцячай мастацкай творчасці як каштоўнасці. Усе гэтыя падыходы аб'ядноўвае агульны прынцып, згодна з якім «кожнаму дзіцяці павінны стварацца аптымальныя ўмовы для мастацкага выхавання, незалежна ад прырод-

ных перадумоў» (Ветлугина Н.А. Современные концепции эстетического воспитания детей // Актуальные проблемы воспитания детей дошкольного и школьного возраста. М., 1983.— С.3).

Аднак рэальныя магчымасці агульнаадукацыйнай школы па ўключэнню кожнага дзіцяці ў мастацка-творчую дзейнасць і рашэнне задач мастацкага выхавання былі і застаюцца даволі абмежаванымі па прычыне слабай матэрыяльнай базы і адсутнасці неабходных спецыялістаў, асабліва тых, што валодаюць творчымі метадамі работы. Праўда, магчымасці школ традыцыйна дапаўняюцца магчымасцямі самых розных устаноў культуры: палацаў, клубаў, музычных і мастацкіх студый, якія арганізуюць дзейнасць дзяцей рознага ўзросту ў вольны час пад кіраўніцтвам выкладчыкаў асобных відаў мастацтва (напрыклад, жывапісу, керамікі, танца, музыкі).

Галоўнай праблемай такога злучэння намаганняў школ і ўстаноў культуры ў кантэксце вываду, выказанага Н.А.Вятлугінай, застаюцца ўзрастаючы з пераходам ад малодшых класаў да старшых разрыў паміж дзецьмі, уцягнутымі ў дзейнасць пазашкольных устаноў, і тымі, хто па той ці іншай прычыне ў ёй не ўдзельнічае. Выяўляецца ён перш за ўсё ў адрозненні каштоўных арыентацый тых і другіх асоб, у тым ліку і ў розных адносінах да мастацтва як каштоўнасці. У асобных выпадках гэты ўзрастаючы эмацыянальны разрыў можа прывесці да нежаданых вынікаў: суб'ект мастацкай творчасці адчувае цяжкасці ў сацыялізацыі, яго творчыя інтарэсы і тое, чаму ён аддае перавагу, незразумелыя аднакласнікам, з якімі ён праводзіць палову светлага часу сутак. У горшым выпадку такія дзеці аказваюцца ў стане эмацыянальнай ізаляцыі ад ровеснікаў. Ад гэтага пакутуюць усе: адны — ад няздольнасці зведаць задавальненне, даступнае толькі іншым, другія — ад адсутнасці паразумення і эмпатыі з боку бліжэйшага асяроддзя.

Неабходна адзначыць, што названая праблема не мае той вастрэнні ў калектывах класаў спецыялізаваных школ, якія даюць магчымасць для ўдзелу ў мастацкай творчасці і авалодання неабходнымі для гэтага навыкамі ўсім навучэнцам.

Мы б хацелі звярнуць увагу на некаторыя выключныя выпадкі, якія маюць месца і ў неспецыялізаваных школах, калі на агульную карціну адносін у калектывах класаў ўздзейнічаюць асобныя фактары. Напрыклад, мы можам заўважыць моду на той ці іншы від мастацкай дзейнасці. Наяўнасць моды аб'ядноўвае школьнікаў пэўнага ўзросту ўсёй краіны ў адносінах да равесніка, які спявае палюбіўшыся песні пад акампанемент гітары, або да другога равесніка, які асвоіў рамяство ды-джэя. Можна назваць і іншыя фактары, якія спрыяльна ўздзейнічаюць на агульную карціну адносін: у дзяцей-танцораў, як правіла, сфарміраваны добрыя знешнія даныя; эстэтычна развітыя дзеці звычайна маюць схільнасць прыгожа і акуратна апранацца. І ўсё ж, нягледзячы на гэтыя агаворкі, адносіны дзяцей, якія займаюцца мастацкай творчасцю, са сваімі равеснікамі ў класе ўяўляюць праблему.

Рацённе яе вымагае пошук дзейных спосабаў пераадолення «духоўнага бар'ера» паміж гэтымі дзвюма ўмоўнымі катэгорыямі школьнікаў. Ліквідаваць гэты бар'ер можна шляхам уздзеяння на сістэму калектывных каштоўнасцей, фарміруючы пры гэтым патрэбныя прыярытэты, указваючы на прыклады. Асаблівае значэнне ў дадзеным выпадку мае той факт, што асоба, зарыентаваная на пэўны аб'ект, які разумеецца ёю, прымаецца як узор для пераймання, унутрана схіляецца да запазычання тыпу яго паводзін, капіравання прывычак, частковага пераймання спосабу жыцця. У псіхалага-педагагічнай літаратуры гэта з'ява выражана тэрмінам «ідэнтыфікацыя», у сваю чаргу, звязаным з паняццем «важны іншы». Ідэалы, ідэальныя асобы або асобы, успрымаемыя як прыклад для пераймання, у тым ліку і ў дачыненні да суб'ектаў мастацка-творчай дзейнасці, трапляюць у катэгорыю «важных іншых».

Адна з найбольш распаўсюджаных інтэрпрэтацый паняцця ідэнтыфікацыі (у сэнсе прыпадобнівання да каго — чаго) наступная: «Ідэнтыфікацыя — працэс аб'яднання суб'ектам сябе з другім індывідам або групай на аснове ўстанавіўшага эмацыянальнай сувязі, а таксама ўключэнне ў свой унутраны свет і прыняцце як уласных нормаў, каштоўнасцей, узораў. Гэта можа выяўляцца ў адкрытым перайманні як прытрымліванні ўзору... і вядзе да засваення яго асобных сэнсаў. Гэты механізм выклікае адпаведныя паводзіны...» (Краткий психологический словарь/ Под общ. ред. А.В.Петровского и М.Г.Ярошевского. М., 1985.— С.109).

Розныя падыходы да асэнсавання з'явы, названай тэрмінам «ідэнтыфікацыя», знайшлі адлюстраванне ў працах такіх аўтараў, як К.М.Дубоўская, Р.Л.Крычэўскі, У.М.Князеў, А.І.Захараў, У.В.Столін, З.Фрэйд і інш. Так, у сваёй дысертацыі на суісканне ступені кандыдата навук Е.З.Басіна рэкамендуе пад ідэнтыфікацыяй разумець «ідэальнае самаатаясамліванне з кім-небудзь або з чым-небудзь іншым, звязанае з перажываннем гэтага атаясамлівання гэтаму іншаму і мяркуемае ідэальнае пераўвасабленне суб'екта ў другога або другое, уяўнае пераўвасабленне сябе ў яго, што прыводзіць у той ці іншай меры і працягласці прыпадабнення суб'екта таму, з кім або з чым ён ідэнтыфікуецца». Свае асноўныя вывады адносна феномена ідэнтыфікацыі Басіна падагульніла наступным чынам: «Ідэнтыфікацыя разумеецца як ідэальнае пераўвасабленне ў другога, суправаджаецца прыпадабненнем яму». Што тычыцца ступені паўнаты такога пераўвасаблення, то аўтар тут робіць агаворку. У яе «другі можа выступаць у ідэнтыфікацыі як цэлае або ў пэўных канкрэтных праявах, якія ва ўспрыняцці суб'екта паглынаюць іншыя яго характарыстыкі».

Іншыя аўтары таксама ўказвалі на шырокае распаўсюджванне менавіта частковай ідэнтыфікацыі. У сваіх

даследаваннях яны гавораць аб праявах ідэнтыфікацыі як «парцыяльным феномене», указваючы на тое, што прыпадабненне «важнаму іншаму» мас, як правіла, не татальны («ва ўсім») характар, а ажыццяўляецца выбарачна, з арыентацыяй на пэўныя асобасныя і паводзінскія характарыстыкі мадэлі (аб'екта ідэнтыфікацыі). Гл. аб гэтым у працы: Кричевский Р.Л., Дубовская Е.М. Психология малой группы. М., 1991. - С.172. Р.Бернс указваў на ўзнікненне вобраза «ідэальнага Я», прататыпам якога часта становіцца чалавек, што выклікае ў дзіцяці захапленне, як на важную неад'емную частку ўсяго працэсу эвалюцыі Я-канцэпцыі, развіцця ўласнай ідэнтычнасці індывідуума (Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. М., 1986.— С.95). Стварэнне чалавекам сваёй асабістай і сацыяльнай ідэнтычнасці, пошук і запазычанне ўзораў, у працэсе чаго чалавек замацоўвае і мадыфіцыруе сваю ідэнтычнасць, разглядаліся Бернсам як перманентны творчы працэс.

Адштурхоўваючыся ад вышэйпрыведзеных канстатацый Р.Бернса, мы выказалі меркаванне, што кожнае дзіця на пачатковым, пераймальным этапе развіцця на занятках мастацка-творчай дзейнасцю можа ідэнтыфікавацца з асобай узору, павялічваючы ўласны дзейнасны патэнцыял. Зразумела, набываючы самастойную творчую асобасную ідэнтычнасць, яно паступова вызваляецца ад такой ідэнтыфікацыі. У ролі «важнага іншага» ў гэтым выпадку можа выступаць не толькі дарослы, але і больш развіты або больш адораны равеснік. І гэта ўяўляецца нам вельмі важным у кантэксце даследуемай праблемы.

Пацярэдне вызначыўшы месца і ролю ідэнтыфікацыі з асобай узору ў працэсе далучэння дзіцяці да мастацка-творчай дзейнасці і на гэтай аснове развіцця яго ўласнай творчай асобы, а таксама метады стымулявання дадзенага працэсу, мы разгледзелі пытанне аб механізме, «тэхналогіі» ўстанаўлення ідэнтыфікацыйнай сувязі паміж дзіцем і «важным іншым».

Прааналізаваўшы працы, прысвечаныя ў той ці іншай ступені дадзенай праблеме (М.М.Бахцін, Р.Бернс, А.А.Доўгань, У.М.Князеў, Г.А.Кавалёў, Л.А.Радзіхоўскі, Г.М.Кучынскі, У.В.Столін і інш.), мы выказалі меркаванне, што ў аснове ідэнтыфікацыі ляжыць сувязь апошняга з іншымі індывідуумаі, у нашым выпадку — з дзецьмі-равеснікамі. У працэсе гэтай сувязі, узаемаадносін у дзяцей фарміруюцца неабходныя кампаненты матывацыі, што стымулююць далучэнне да заняткаў тым відам дзейнасці, які з'яўляецца актуальным для асобы, што выступае ў якасці прыкладу (у нашым выпадку — мастацкай творчасцю).

Улік вышэйвыказанага прывёў нас да наступнага меркавання: дзіця, не маючы ў актуалізаванай форме ўсіх неабходных для паспяховай мастацка-творчай дзейнасці якасцей, пры пэўных умовах можа вылучыць з бліжэйшага асяроддзя равеснікаў асобу, якая рэпрэзентуе адпаведныя якасці. У працэсе педагагічна накіраваных зносін дзіця набывае неабходныя кампаненты матывацыі гэтай дзейнасці, а пры дапамозе ідэнтыфікацыі з асобай, выбранай як прыклад, выпрацоўвае якасці, што дазваляюць яму ў далейшым развіць у сабе сапраўдную мастацка-творчую актыўнасць праз знаходжанне самастойнай творчай асобаснай ідэнтычнасці.

Мы прыйшлі да меркавання, што ў развіцці дзіцяці, якое ідэнтыфікуе сябе з суб'ектам мастацкай творчасці з асяроддзя равеснікаў, можна вылучыць пэўныя вузлавыя моманты. Да іх адносяцца:

- 1) знаходжанне прыкладу для пераймання ў асобе равесніка з высокім статусам;

- 2) дасягненне ідэнтыфікацыі з выбранай асобай шляхам капіравання, засваення асобных кампанентаў яе жыццядзейнасці (мы мяркуем, што ў дадзеным выпадку ідэнтыфікацыя прысутнічае ў парцыяльнай форме, у выглядзе частковага прыпадабнення іншаму як суб'екту пэўнай дзейнасці);

3) на аснове апошняга фарміраванне матывацыі новай дзейнасці (мастацкай творчасці);

4) паступовае вызваленне ад выпрацаванай ідэнтыфікацыі, г.зн. знаходжанне самастойнай творчай асобаснай ідэнтычнасці.

Яноўскі М.З., дацэнт

РАЗВІЦЦЁ Ё ДАШКОЛЬНІКАЎ ПСІХАМАТОРЫКІ І ЁВАПІ СРОДКАМІ МУЗЫЧНА-РЫТМІЧНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

У цяперашні час, калі глыбокія пераўтварэнні адбываюцца ва ўсіх галінах жыцця нашага грамадства, асабліва актуальнай з'яўляецца праблема развіцця творчых, пазнавальных, валявых і эмацыянальных якасцей асобы, якія фарміруюцца сродкамі мастацтва. Аналіз праведзеных у гэтым напрамку даследаванняў паказвае, што зусім недастаткова разглядаліся пытанні, якія раскрываюць уплыў асобных відаў мастацкай дзейнасці і мастацтва на развіццё і якаснае ўдасканаленне важных для кожнай прафесіянальнай і вучэбнай дзейнасці псіхічных утварэнняў і ўласцівасцей асобы. Найбольш актуальным уяўляецца рашэнне названай задачы ў прымяненні да перыяду дашкольнага дзяцінства дзіцяці. Гэта абумоўлена тым, што ранняе далучэнне дзяцей да мастацкіх відаў дзейнасці садзейнічае развіццю ў іх змястоўных эстэтычных пачуццяў, актыўных пазнавальных адносін да навакольнай рэчаіснасці, пашырае дыяпазон тых бакоў псіхічнага развіцця дзіцяці, якія вельмі неабходны ў будучай вучэбнай і працоўнай дзейнасці.

Раскрыццё заканамернасцей і фактаў станюўчага ўплыву некаторых відаў мастацтва на дзяцей будзе садзейнічаць фарміраванню станюўчай матывацыі і ў бацькоў, таму што